

ORGANSKA HRANA KAO PERSPEKTIVNI PROIZVOD SRBIJE

Svetislav Milenković

Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet, Srbija

✉ svetakg@kg.ac.rs

Jelena Tasić

Trgovinsko-ugostiteljska škola „Toza Dragović“ Kragujevac, Srbija

✉ jelenatasic45@yahoo.com

UDK
631.147
Pregledni rad

Apstrakt: Organska proizvodnja je nastala kao reakcija na ekološku degradaciju i nekvalitetnu hranu. Njen cilj je bio da se uz kvalitetniju proizvodnju bolje očuva životna sredina. Ona predstavlja pogodno tlo za ostvarivanje finansijske dobiti proizvođača, jer su artikuli iz ekološke proizvodnje na tržištu 20-40% skuplji od proizvoda iz konvencionalne poljoprivrede. Najpogodnije lokacije za proizvodnju zdrave hrane prostiru se u oblastima: Gornjeg Podunavlja, Tare, Đerdapa, Golije, Stare planine, Sokograda, Mokre gore, Vlasine, Radana, Ovčarsko-kablarske klisure. Zadruga za proizvodnju organske hrane postoje u Leskovcu, Čačku, i još nekom delovima Srbije. U Srbiji se pod organskom proizvodnjom nalazi 0,1% površina na oko 1.600 hektara. Da bi organska hrana domaćih poljoprivrednika pronašla put do potrošača, neophodna je što veća angažovanost države, i proizvođača, ali i podizanje nivoa svesti građana na jedan viši nivo.

Primljeno:
12.11.2012.
Prihvaćeno:
15.07.2013.

Ključne reči: organska proizvodnja, uvoz, hrana, održivi razvoj

1. Uvod

Kao reakcija na zagađenost životne sredine, urbanizaciju i očuvanje biljnog i životinjskog sveta pojavila se organska poljoprivreda. U Srbiji su se devedesetih godina dvadesetog veka pojavili prvi proizvođači organske hrane, a trend rasta se u poslednje vreme sve više intezivira. Najviše se gaji voće, povrće, žitarice. Organski proizvodi su kod nas i 40% skuplji u odnosu na proizvode konvencionalne poljoprivrede.

Organska poljoprivreda uključuje:

- široki plodored,
- manju upotrebu hemijsko-sintetičkih pesticida i sintetičkih đubriva,
- zabranu upotrebe genetički-modifikovanih organizama,
- iskorišćavanje stajskog đubriva,
- izbor biljnih i životinjskih vrsta koje su otporne na bolesti i prilagođene lokalnim uslovima i
- gajenje stoke u slobodnom prostoru, uz prisustvo organske hrane.

Sve više savremeni svet postaje veliki poligon za nadmetanje proizvođača i potrošača organske hrane. To uslovljava novu „agresiju“ na još uvek ekološki neuništene poljoprivredne resurse širom planete. Da bi se izbegao uticaj „jahača apokalipse“ svi zainteresovani učesnici poslovanja u oblasti proizvodnje i plasmana organske poljoprivrede, kao i njegovog poslovnog okruženja i „socijalno-kulturne“ nadgradnje civilizovanog sveta, moraju da postignu konsenzus i partnersko-interesne odnose koji omogućavaju redistribuciju, ali i realokaciju proizvoda organske poljoprivrede. „Implementacija mera predviđenih u Zakonu o bezbednosti hrane omogućiće tu bezbednost sa gledišta dostizanja najvišeg mogućeg nivoa zaštite zdravlja“ (Bunčić, Kostić, 2009, 60-63).

U našoj literaturi interesantno je to da savremeno upravljanje poljoprivredom, a samim tim i proizvodnjom organske hrane ima adekvatan tretman. Posebno ističemo radove profesorke Snežane Đekić, Milice Vujičić i Branka Ljutića koji menadžment i moderan agrobiznis prilagođavaju savremenim tendencijama razvoja ljudskog društva, ali i sve većoj fleksibilnosti potreba za kvalitetnom hranom. Oni primećuju da agrobiznis i njegov menadžment omogućavaju i višenamensku strukturu te delatnosti, kako bi marketing miks od 7p u proizvodnji organske hrane postao značajna kategorija teorije i prakse svih proizvodnih i potrošnih elemenata u prostoru (Đekić, S., 2001; Đekić, S, Vujačić, M. 2003; Ljutić, B., 2003).

„Sa pozicija proizvodnje i korišćenja zdravstveno bezbedne hrane, u svetskim razmerama, postavljaju se 3 osnovna zahteva:

- 1) koliko je dosadašnja konfliktna situacija između pojedinih privrednih grana uticala na razmeštaj i proizvodnu strukturu koja je određivala stvaranje i plasman zdravstveno bezbedne hrane;
- 2) koliko je savremeni ekonomski sistem sveta uspeo da uspostavi koegzistenciju, odnosno nesmetani razvoj svih delatnosti sa aspekta proizvođača i ponuđača eko-hrane; i
- 3) kako moderne i post-moderne koncepcije svetskog globalnog razvoja posmatraju simbiotski odnos proizvođača i potrošača“ (Milenković 2006, 279).

2. Osnovna obeležja organske proizvodnje

Organska poljoprivreda kao deo ekonomskog održivog razvoja imala je za cilj da proizvede dovoljno zdrave hrane, uz racionalno korišćenje prirodnih resursa i očuvanje stanja životne sredine. Jedan od velikih problema čovečanstva bio je i problem obezbeđenja dovoljnih količina visoko vredne hrane za postojeću ljudsku populaciju. Potrošači kupuju ovu hranu ponajviše iz zdravstvenih razloga 46% i boljeg ukusa 40% (www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana). U nekim razvijenim zemljama organska poljoprivreda predstavlja veliki udeo u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji, u Danskoj na nju otpada 13%, u Austriji 10%, u Švajcarskoj 8% (www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana). Najveće tržište organskih proizvoda je u Nemačkoj sa godišnjim rastom od 10% i dvostruko je veće od tržišta Francuske.

Organska (ekološka) poljoprivreda bazira se na konceptu održivog razvoja, putem kojeg se stvara pouzdana osnova da se u poljoprivredi racionalno iskoriste svi neobnovljivi resursi, što više zaštite obnovljivi resursi, životna sredina i produktivnija poljoprivredna proizvodnja, tj. širenje proizvodnje organskih proizvoda. Ekološka poljoprivreda smanjuje upotrebu hemijskih, veštačkih đubriva, pesticida smanjujući time delovanje prirodnih zakona koji povećavaju prirast i otpornost na bolesti (www.wellnessadria.com/organskapoljoprivreda). Neki pesticidi u sebi sadrže teški metal bakar, koji može biti izvor gomilanja u proizvodu. Organski proizvodi su rezultat organske proizvodnje koja se odvija uz primenu agrotehničkih mera koje isključuju upotrebu hemijskih sredstava.

Od brojnih prednosti organske hrane navešću sledeće:

- Farme organske hrane ne ispuštaju sintetičke pesticide u okolinu koje su opasne za floru i faunu,
- Ove farme ne narušavaju postojeće eko-sisteme i biljni i životinjski svet i
- Na osnovu proračuna prinosa po jedinici proizvoda, došlo se do zaključka da je manja količina energije potrebna pri njihovoj proizvodnji.

Organski proizvodi (ponajviše organsko voće – jabuke, šljive, maline i bobičasto voće) su najveći izvozni potencijal Srbije. Oni su, svakako, bezbedni jer u sebi ne sadrže štetne materije (pesticide, teške metale), sintetičke aditive i preparate. Imaju niži sadržaj nitrata, i ne sadrže otrove iz nezdrave ambalaže, iz razloga što se pakuju u prirodne materijale. Ovi proizvodi sadrže veću biološku vrednost i veći sadržaj suve materije. Mnogobrojna istraživanja na području Nemačke su pokazala da svi ovi proizvodi imaju veći sadržaj oligo minerala, tj. kalijuma, gvožđa, magnezijuma, fosfora i vitamina C. Organski proizvodi ne sadrže hemikalije koje bi zagađivale životnu sredinu, vodu, vazduh i zemljište, već čuvaju biljni i životinjski svet (floru i faunu), dajući prioritet obnovljivim

izvorima energije (www.moja-vizit-karta.evision.rs/organski-proizvodi). Idealne lokacije za proizvodnju zdrave hrane u Evropi su: Nemačka, Francuska, Italija, itd. Konzumiranje zdrave organske hrane pospešuje i širenje integralne (poljoprivredne) proizvodnje.

Pravci ovog sistema proizvodnje su (www.vesti.krstarica/organskapoljoprivreda):

- kontrola plodnog zemljišta,
- plodored kao sistem biljne proizvodnje,
- integralna i biološka zaštita poljoprivrednih kultura,
- smernice (udruženja za integralnu proizvodnju),
- kvalitet proizvoda (visoka biološka vrednost i sadržaj štetnih materija ispod nivoa zakonom dozvoljenih vrednosti),
- marka poljoprivrednih proizvoda i preradevina – sertifikat sa znakom udruženja,
- primenjene agrotehničke mere koje su međusobno integrisane, i koje omogućuju bolje očuvanje prirodnih resursa.

Vodeći regioni u proizvodnji organske hrane su delovi zapadne i južne Srbije. U našoj zemlji je registrovano oko 80 proizvođača organske hrane. Na evropskom sajmu organske hrane „Biofach”, u nemačkom gradu Nirbergu, februara meseca 2012. godine, među 2.500 izlagača iz celog sveta, predstavilo se i sedam srpskih preduzeća sa bogatim asortimanom organskih proizvoda. Najpoznatije firme iz Srbije, koje su promovisale svoje proizvode na sajmu bile su: Foodland, Zadrugar, Zdravo Organic, Mondi, Radoslovi, Royal Eco Food. Od bogate ponude ističu se sledeći organski proizvodi: džemovi od divljih jagoda, višanja, šljiva, kajsija, šipuraka, ajvar, sokovi od cvekle, jabuke, kupine, maline i povrće iz Srbije.

Firme iz Srbije su 2011. godine zahvaljujući učešću na sajmu „Biofach”, uspele da ugovore izvoz od 3,2 miliona dolara. Na ovom sajmu isto tako je i kompanija „Hemel” imala ogroman uspeh u proizvodnji organske hrane. Royal Eco Food kompanija za proizvodnju organske hrane je na godišnjem nivou imala proizvodni kapacitet oko 40 tona organske hrane, a 2012. godine u planu je i povećanje, jer se očekuje još više povećana tražnja za organskom hranom u EU. Ulaganja su duplo veća u ovaj vid proizvodnje u odnosu na komercijalnu hranu, jer ima dosta fizičkog rada, manje mehanizacije, specifičnih zahteva u pogledu pripreme, prerade i berbe, a i proizvodi su skuplji (www.b92.net). Takođe se i pirotski okrug ističe u proizvodnji visoko vredne hrane za koju vlada veliko interesovanje na domaćem i inostranom tržištu. Proizvodnja krompira, crnog luka, tikvica, šljiva, boranije organizuje se u okviru Zemljoradničke zadruge „Arbinje“ iz Pirot, koja omogućuje izvoz na tržište EU. Preko jedne francusko-srpske firme plasira se organski krompir i luk u Francusku, a u planu je i plasiranje voća i povrća za Rusiju. Područje Pirot je nezagađeno, i veoma pogodno za proizvodnju hrane koja je budućnost našeg

kraja. Državne subvencije po hektaru obične proizvodnje iznose 14.000, a za organsku proizvodnju 43.000 dinara (www.blic.rs).

Na osnovu brojnih analiza po regionima za proizvodnju organske hrane u Srbiji, došlo se do zaključka da 96% površina čine regioni sertifikovani za prikupljanje plodova iz prirode (201.000 ha), a poljoprivredna proizvodnja se odvija na gotovo 4% od ukupno sertifikovane površine, na oko 8.660 ha. Najveći deo površina otpada na višegodišnje kulture (5.000 ha), zatim na pašnjake i livade (2.500 ha) i ratarsko-povrtarske kulture oko 1.250 ha (www.organiccentar.rs, 1). Na oko 90% ratarsko-povrtarskih kultura (pšenica, kukuruz, soja) proizvodi se u Vojvodini. Višegodišnji zasadi, pašnjaci i livade uglavnom se prostiru u regionu Južne Srbije. Ovaj region je vrlo prepoznatljiv po voću – malini, jagodi, kupini, jabuci, šljivi, višnji. Sve ovo voće proizvedeno po principu organske proizvodnje usmereno je na izvoz. Konkretno, preduzeća iz Srbije poput "Lion Foods", "Foodland" i "Herba" iz Beograda, koja se bave proizvodnjom i preradom voća, povrća, lekovitog bilja i šumskih plodova, uspešno su se predstavila na međunarodnom sajmu organske hrane u nemačkom gradu Nirnbergu, i ujedno, su sva ta preduzeća ostvarila i veoma uspešne kontakte sa inostranim kupcima iz SAD, Rumunije i drugih zemalja Evropske unije.

Preduzeće "Ecosoil" iz Niša je po prvi put plasiralo stalnim kupcima organsko đubrivo. Najveće interesovanje za organske proizvode u Srbiji pokazali su kupci koji su u prethodnoj godini pokazali rast u potražnji organske hrane. Po proizvodnji voća i povrća ističe se još jedno poljoprivredno gazdinstvo Radivojević, koje se prostire na 6 hektara plodne zemlje, između Lipovačke šume i obronaka Kosmaja u Barajevu kod Beograda. U okviru ovog gazdinstva nalazi se organska farma Laf, na kojoj se uzgajaju biljne vrste i životinje po principima organske proizvodnje (www.organskafarmalaf.rs).

Doneti su brojni zakoni o bezbednosti hrane i o organskoj poljoprivredi, koji su pouzdana osnova za plasiranje na inostrano tržište (www.glassrbije.org/buducnost-organske-hrane). "Ariljska" malina čini 30 odsto ukupne svetske proizvodnje maline i veoma je cenjena na inostranom tržištu. U cilju daljeg razvoja organske proizvodnje, formirano je četiri centra za proizvodnju organske hrane u Srbiji – u Svilajncu, Selenči, Valjevu i Leskovcu. U Srbiji se proizvodi zdrava hrana kako bi se što više promovisalo srpsko selo. Da bi se u budućnosti ostvarili što veći izvoznici rezultati u proizvodnji organske hrane – voće, povrće neophodne su velike investicije, i znanja o njihovom pravilnom odgajanju u skladu sa evropskim standardima.

3. Komparativna analiza organske i genetski-modifikovane hrane

Srbija je zemlja nezagađenih prirodnih resursa i agrarnih potencijala, i ona kao takva sigurno, nema potreba za proizvodnjom genetski modifikovane hrane,

tj. toksične hrane koja bi se negativno odrazila na zdravlje i živote čitave ljudske populacije.

Potražnja za organskom hranom raste, a budućnost ove privredne grane manifestuje se izvozom na inostrano tržište. Organski proizvodi (krompir, crni luk, tikvice, organsko voće – jabuke, maline, kupine) bogati su kalijumom, magnezijumom, fosforom, vitaminom C, i u sebi ne sadrže štetne materije (pesticide) i hemikalije koje bi zagadile životnu sredinu i zemljište. Ekološki čista organska hrana se u Srbiji proizvodi na oko 2.400 hektara, a cilj je da se te površine za desetak godina dvadeset puta povećaju. Najveće tržište organskih proizvoda nalazi se u Evropi u Nemačkoj, Francuskoj i Mađarskoj i u drugim razvijenim zemljama. Od vodećih regiona u organskoj proizvodnji voća ističe se zapadna i južna Srbija, a u proizvodnji povrtarskih i ratarskih kultura Vojvodina.

U Srbiji je registrovano oko 80 proizvođača organske hrane. Gotovo, 90% organskih proizvoda iz Srbije usmereno je na tržišta zemalja EU, SAD i Japana. Plan stručnjaka iz sfere poljoprivrede ima tendencije da u sledećih desetak godina pod organskom proizvodnjom u našoj zemlji bude više od 20% obradivih površina pod zemljom, tj. blizu milion hektara. Prema podacima Privredne komore, u Srbiji se neki vid organske proizvodnje obavlja na oko 15.000 hektara. To je u odnosu na ukupnu obradivu površinu koja u Srbiji iznosi 4,2 miliona hektara, samo 0,3% (www.emg.rs./vesti/srbija).

Zemlje sa najvećim organskim površinama su Australija (11,8 miliona hektara), Argentina (3,1 miliona hektara), Kina (2,3 miliona hektara) i SAD (1,6 miliona hektara). Najveći proizvođač organskih plodova je Italija, organske kafe Meksiko, dok kakaoa Dominikanska Republika. Španija i Turska su najveći proizvođači organskih maslina, a grožđa Italija, Španija i Francuska. Srbija bi mogla da postane i jedan od najvećih proizvođača u sakupljanju organske kleke (www.tehnologijahrane.com/organska-poljoprivreda). U Srbiji postoji 4.500 hektara pod organskom hranom, a više od 2.500 hektara je u postupku sertifikacije. U našoj zemlji postoji 600.000 hektara koji mogu da se prevedu na organsku proizvodnju.

Zakon o organskoj proizvodnji, kao i Akcioni plan razvoja poljoprivrede do 2015. godine, trebalo bi da budu pouzdana osnova za razvoj agrarne proizvodnje (www.glassrbije.org/buducnost-organske-hrane). Sertifikacija je veoma bitna, za nesmetan izvoz proizvoda na tržište EU. U programima prodaje organske hrane najviše učestvuju poljoprivredna gazdinstva od kojih u Srbiji ima 770.000, dok je registrovano 450.000. Jedna kragujevačka ekološka zadruga „Eko Plus“, koja je obuhvatala 70 zadruga, uspela je da uz kanadsku pomoć izvrši sertifikaciju područja kao što su: Žagubica, Petrovac na Mlavi itd. Svi proizvodi organske hrane našli su svoje mesto na tržištima SAD, Japana i EU. U oblasti organske proizvodnje ostvaruju se veći ekonomski efekti, i ima se za cilj da se sačuva biodiverzitet u celini. Organska (ekološka) proizvodnja

zasniva se na kriterijumu održivog razvoja sa ciljem da se proizvede što bezbednija i zdrava hrana kako za svoje (lične) potrebe, tako i za izvoz. Kada se govori o genetskoj modifikovanoj hrani, činjenica je da je, za razliku od razvijenog sveta, u tranziciji bilo dozvoljeno od 0,3 do 0,5% genetskih modifikacija, a zemljama – članicama Evropske unije 0,9% genetskih modifikacija. Nemačka, Velika Britanija, Francuska su zemlje u kojima nije dozvoljeno korišćenje genetski modifikovane hrane. Na osnovu nekih istraživanja izvršenih u SAD 1996. godine, došlo se do zaključka da je površina zemljišta na kojima se obrađivala genetski modifikovana hrana iznosila 1,5 miliona hektara, da bi se taj broj kasnije popeo na 21 milion hektara (www.pravoslavlje.spc.rs/broj/926/tekst/izazovi_genetski_modifikovane_hrane).

Prednosti genetski modifikovane hrane ogledaju se u:

- smanjenoj upotrebi pesticida i insekticida koji bi zagađivali okolinu;
- stvaranju biljnih vrsta koje bi dale veće prinose;
- proizvodnji zdravije stoke, otpornije na mnoge bolesti.

Nedostaci genetske modifikovane hrane manifestuju se:

- u vidu promena u ekološkom sistemu, eliminišući neke korisne biljne vrste i insekte, a stvarajući nove jedinke nepoznate u prirodi;
- kroz pojavu alergijske bolesti, i pada imunološkog sistema i
- pojavom većeg broja monokultura i proizvodnjom na velikim prostranstvima koja su inače veoma pogodna za polikulturu (višenamensku).

Još uvek nisu izvršene mnoge kontrole kako bi se mogla garantovati ispravnost ovog vida hrane. Zemlje EU, Švajcarska, Mađarska, Australija, Norveška imaju dozvolu za obavezno obeležavanje genetski modifikovane hrane. Najveći proizvođači genetski modifikovane hrane su: SAD (59%), Brazil (6%) i Argentina (20%) (www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana, 3). Naši zakoni onemogućavaju unošenje genetski modifikovane hrane u životnu sredinu. Ali i pored svega toga soja je prisutna na našim poljima. Republika Srbija, započela je sa donošenjem novog pravnog okvira, koji će integrirano regulisati sve aspekte proizvodnje, prometa kontrole i potrošnje hrane (Bunčić, Kostić 2009, 60-63). Implementacija mera predviđenih u Zakonu o bezbednosti hrane omogućiće bolju organizaciju u pravcu dostizanja najvišeg mogućeg nivoa zaštite zdravlja. Mnogobrojna istraživanja Ministarstva poljoprivrede i trgovine ukazala su na ispravnost naših proizvoda na domaćem tržištu da ne potiču od genetski modifikovanih proizvoda. U Vojvodini je, na primer, pronađeno između 1.000 i 1.500 hektara pod genetski modifikovanom sojinom sačmom i kukuruzom. Od toga je bilo uništeno samo 80 hektara. Ako Srbija dozvoli i dalje gajenje genetski modifikovane soje, onda ćemo u buduću imati za rezultat zagađenu zemlju i namirnice, u protivnom, Srbija ima velike

šanse u proizvodnji bio hrane. Udruženje „Zelena omladina Srbije“ je u Rezoluciji o genetski modifikovanoj hrani predložila sledeće mere:

- nezavisna i javna procena rizika po zdravlje ljudi i prirodnu okolinu,
- podizanje nivoa svesti ljudi o ovoj temi, etiketiranje svih postojećih proizvoda (genetski modifikovanih),
- precizno definisanje zakona o uvozu i izvozu genetski modifikovane hrane.

Treba imati u vidu uvek sve prethodno navedene činjenice, kako bi se što više očuvalo zdravlje ljudi, ekonomska perspektiva i poljoprivreda naše zemlje.

4. Mogućnosti plasmana visoko vredne hrane u turizmu Srbije

Danas je čovečanstvo suočeno sa ogromnim problemima, koji se tiču zagađenosti životne sredine, urbanizacije i potrošnje velikih količina neobnovljivih resursa. Ovo saznanje je navelo čovečanstvo na promenu ponašanja prema prirodi da bi se zaštitila što je više moguće životna sredina, bolje očuvao biljni i životinjski svet i stvorili bolji uslovi za razvoj i napredak nekih budućih generacija. Kao reakcija na ekološku degradaciju i nekvalitetnu hranu, razvila se organska (ekološka) poljoprivreda.

Poslednjih deset godina proizvodnja i prodaja organskih proizvoda postaje sve popularnija i ekonomski značajnija za održivi razvoj ruralnog turizma i povećanje životnog standarda, tj. kvaliteta života. Ona ima za cilj da se uz kvalitetnu proizvodnju očuva životna sredina. Njen cilj se ispoljava kroz stalnu proizvodnju zdrave hrane koja će obezbediti opstanak i razvoj ljudske populacije. Povoljni prirodni uslovi, bogata trpeza i specijaliteti narodne kuhinje, kao i bogatstvo turističkih suvenira (frule, tronoža) predstavljaju samo jedan mali deo mogućnosti na kojima se zasniva ruralni turizam. Srbija ima najveći izvozni potencijal u organskim proizvodima (krompir, organsko voće – jabuke, kupine, maline, tikvice). Turistička ponuda u selima može se manifestovati i putem starih zanata, etno-kuća, gastronomskih specijaliteta itd. U nekim seoskim domaćinstvima Šumadije, organizuju se i obuke u spremanju gastronomskih specijaliteta – hrane ili sušenja šljiva što može privući veliku pažnju, kako domaćih, tako i stranih turista.

Agrarna politika ima značajan uticaj na savremeno upravljanje zemljištem i jačanje održive poljoprivrede i proizvodnje zdrave hrane (Petrović, Čerović 2006, 223, 224). U našoj zemlji poljoprivreda nije potpuno zaštićena. Nameće se potreba izmene agrarne politike. Sa aspekta evropskih integracija, ruralni turizam i održivi razvoj zavise od toga kako svaka zemlja razvija svoju održivu poljoprivredu, zaštitu životne sredine. Treba zato razvijati strategiju sela i ruralnog turizma u Srbiji (Petrović, Čerović 2006, 223, 224). Mere koje se koriste u konvencionalnoj proizvodnji (primena mineralnih đubriva, intezivna

obrada zemljišta, kontrola korova i štetočina) imaju za cilj povećanje produktivnosti.

Tabela 1. Površina pod organskom proizvodnjom u svetu, i zemljama bivše SFRJ

Država	Površina pod organskom poljoprivredom (ha)
Australija	10.000.000
Argentina	2.960.000
Italija	1.168.212
SAD	950.000
Brazil	841.769
Nemačka	696.978
Austrija	297.000
Švajcarska	107.000
Mađarska	103.672
Srbija i Crna Gora	15.200
Bosna i Hercegovina	1.113
Hrvatska	120

Izvor: www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana, 3, 4

Poslednji izveštaj Svetske banke koji se odnosi na Srbiju pokazuje da jedino sektori energetike i poljoprivrede imaju potencijal za rast koji može doprineti povećanju ukupnog izvoza (www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana). Srbija uvozi meso, izvozi primarne poljoprivredne proizvode i vrlo malo prerađevina. U uslovima ekonomske krize, hrana dobija sve više na značaju, pa otuda ulaganje u poljoprivredu predstavlja veoma sigurnu investiciju. Najveći proizvođač organskih plodova je Italija, dok organskih malina Italija i Turska, i kakao Dominikanska Republika. Vrednost svetske proizvodnje prethodno navedene hrane dostigla je 23 milijarde američkih dolara.

Tabela 2. Površina pod organskom proizvodnjom u svetu

Država	Godišnji rast u %
Danska	13%
Austrija	10%
Švajcarska	85
Nemačka	10%
SAD	20%
Francuska	20%
Japan	20%

Izvor: www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana, 3, 4.

Kada je reč o našoj zemlji, Vlada Republike Srbije je 2005. godine usvojila Zakon o organskoj proizvodnji i organskim proizvodima. Ovaj Zakon je imao za cilj (www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana, 6):

- dobijanje proizvoda sa potvrđenom procedurom proizvodnje,
- održiv socijalno-ekonomski ruralni razvoj,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu prirodnih resursa od zagađenja,
- dugoročno održavanje i povećanje plodnosti zemljišta,
- očuvanje biodiverziteta.

Srbija je zemlja koja raspolaže bogatim prirodnim potencijalom (povoljna klima, položaj, plodno zemljište), i kao takva ona pruža povoljne uslove za razvoj i proizvodnju visoko kvalitetne hrane. Sada se u njoj pod organskom proizvodnjom nalazi 0,1% površina na oko 1.600 hektara. Cilj je da se te površine povećaju na 600.000 hektara, a da se za dvadesetak godina ostvari proizvodnja od oko milion hektara. Turističku ponudu Srbije na inostranim tržištima čine: šumski plodovi (leska, divlja jagoda, divlji žir), lekovito i aromatično bilje (matičnjak, kantarion, breza, majčina dušica, kamilica), voće, povrće i ostali organski proizvodi. Naša zemlja svoje konkurentne prednosti može svakako, razvijati u proizvodnji zdrave hrane. Idealne lokacije za proizvodnju zdrave hrane prostiru se u oblasti Gornjeg Podunavlja, Tare, Palića, Đerdapa, Golije, Stare planine, klisure reke Resave, Sokograda, Mokre gore, Radan, Vlasine, Ovčarsko-kablarske klisure (Kostić-Nikolić, Milovanović-Golubović 2006, 13-20).

U razvojnim programima proizvodnje i prodaje organske hrane najviše učestvuju poljoprivredna gazdinstva. Većina zemalja daje subvencije u oblasti poljoprivrede, kako bi podigla produktivnost na još viši nivo, i privukla strane investitore (Severna Amerika, Japan, Australija) da podrže razvoj organske poljoprivrede (Jonathan, M., Harris 2009, 239). Mnoge promene koje su se u poslednjih godinu dana desile u Srbiji na tržištu poljoprivrednih proizvoda imale su velikog uticaja na profitabilnost proizvodnje pšenice. Mnoga porodična gazdinstva nisu bila u mogućnosti da obezbede finansijska sredstva što se negativno odrazilo na nivo ulaganja.

Prinosom od 3,58 t/ha gazdinstva ne uspevaju da pokriju ni varijabilne troškove proizvodnje. Jasno je da su poljoprivredna gazdinstva poslovala sa gubitkom u proizvodnji pšenice. Uz državnu pomoć gazdinstva sa prinosom od 3,58 t/ha pokrivaju varijabilne troškove proizvodnje. U troškovima proizvodnje veoma bitnu stavku čine troškovi mineralnog đubriva. Adekvatna primena mineralnog đubriva i u uslovima visoke nabavne cene, rezultira povećanjem profitabilnosti proizvodnje.

Tabela 3. Analitička kalkulacija proizvodnje pšenice na porodičnim gazdinstvima u 2008/2009. godini za različite nivoe ulaganja (cena pšenice 10.000 RSD/t, RSD/ha)

Elementi	Prinos (t/ha)				
	3,5	4,5	5,5	6,5	7,5
I Prihod					
1. Prihod od prodaje zrna pšenice	35.000	45.000	55.000	65.000	75.000
II Troškovi					
1. Varijabilni troškovi	40.946,6	45.634,1	50.321,5	55.008,9	59.696,3
1.1 Seme	7.500,0	7.500,0	7.500,0	7.500,0	7.500,0
1.2 Mineralno đubrio	14.890,9	19.145,5	23.400,0	27.654,5	319.090,1
1.3 Sredstva za zaštitu	1.500,0	1.500,0	1.500,0	1.500,0	1.500,0
1.4 Gorivo, mazivo i održ.m.	13.357,3	13.357,3	13.357,3	13.357,3	13.357,3
1.5 Ostali varijabilni troškovi	3.698,4	4.121,3	4.546,2	4.997,1	5.429,9
2. Fiksni troškovi	15.137,0	15.137,0	15.137,0	15.137,0	15.137,0
3. Ukupni troškovi	56.083,6	60.771,0	64.485,5	70.145,9	74.833,3
III Profit	-21.083,6	-15.771,0	-10.458,5	-51.49,9	166,7
	-60,24%	-35,05%	-19,02%	-7,92%	0,22%

Izvor: www.agroprofil.rs/Agrarna i ruralna politika u Srbiji, 64

Tabela 4. Ostvareni profit po ha u proizvodnji pšenice na porodičnim gazdinstvima u 2008/2009. godini u zavisnosti od visine državnih podsticaja i ostvarenog prinosa pšenice (cena pšenice 10.000 RSD/t)

Državni podsticaji za poljoprivredu (RSD/ha)	Prinos (t/ha)				
	3,5	4,5	5,5	6,5	7,5
0,00	-21.083,6	-15.771	-10.458,5	-5.145,9	166,7
1.712,32	-19.371,3	-14.058,7	-8.746,14	-3.433,56	1.879,03
12.000,00	-9.083,62	-3.771,0	1.514,54	6.854,12	12.166,71
14.119,10	-6.964,52	-1.651,94	3.660,64	8.973,22	14.285,81
15.000,00	-6.083,62	-771,04	4.514,54	9.854,12	15.167
20.000,00	-1.083,62	4.228,96	9.541,54	14.854,12	20.166,71
25.000,00	3.916,39	9.228,96	14.541,54	19.854,12	25.166,71

Izvor: www.agroprofil.rs/Agrarna i ruralna politika u Srbiji, 66

Iz tabele se može videti da ako se u proizvodnji ostvari prinos od 5,5 t/ha, proizvodnja pšenice je profitabilna, sve dok su državni podsticaji veći od 10.458,46 dinara po hektaru. Viši državni podsticaji proizvođačima pšenice i veći prinos za rezultat ima veću profitabilnost proizvodnje pšenice.

Zaključak

Organska (ekološka) poljoprivreda bazira se na konceptu održivog razvoja, putem kojeg se stvara pouzdana osnova da se u poljoprivredi pravilno iskoriste svi neobnovljivi resursi, životna sredina i produktivnija poljoprivredna proizvodnja. Organski proizvodi imaju veći sadržaj suve materije. Bogati su kalijumom, gvožđem, fosforom, magnezijumom, i ne sadrže hemikalije koje bi zagađivale vodu, vazduh i zemljište. Najveće tržište organskih proizvoda nalazi se u Evropi (Francuskoj, Nemačkoj, Mađarskoj). Vodeći regioni u proizvodnji organske hrane su delovi zapadne i južne Srbije. Da bi se ostvarila što veća konkurentnost i profitabilnost grana Srbije, ide se na model klastera, tj. udruženja i inkubator centara. Posebno treba istaći i turističke bio-bašte koji su apsolutni proizvođači organske hrane za potrebe turističkih tržišta. Ruralni turizam u svojoj turističkoj ponudi nudi široku lepezu svojih proizvoda:

- agroturizam,
- eko-turizam,
- kulturni turizam,
- manifestacioni turizam,
- rekreaciju u prirodi,
- gastronomski turizam (organska hrana) i
- kombinovane oblike turizma- manifestacije.

Mnogobrojni problemi u sferi poljoprivrede mogu biti rešeni, samo adekvatnom primenom agrarne politike, kako strategijom održivog razvoja tako i merama koje su usmerene na:

1. ulaganja u proizvodnju gazdinstva i preradu finalnih poljoprivrednih proizvoda;
2. aktivnosti razvoja sela i životne sredine;
3. unapređenje infrastrukture u ruralnim oblastima i stručno osposobljavanje kadrova. Usled povećanja globalizacije na svetskom tržištu, domaći poljoprivredni proizvođači treba da iskoriste sve nedostatke tržišnih igrača da bi zadovoljile potrebe tržišta. Poznavanje i analiza domaćeg i inostranog tržišta predstavlja samo još jednu prednost proizvođača da stvore visok profit i da postanu glavni lideri na regionalnim nišama (segmentima);
4. podizanje svesti poljoprivrednih proizvođača o pitanjima životne sredine;
5. povećanje površina pod organskom proizvodnjom i
6. uvođenje kodeksa dobre poljoprivredne prakse.

Organska poljoprivreda za planinsko područje Srbije (blizu 80% ukupne teritorije naše zemlje) predstavlja takav izazov koji može da spase produktivnost životnog prostora, optimalnu izdašnost biljnog i životinjskog sveta jer se tražnja za organskom hranom dugoročno formira u čitavom svetu.

Takođe, u Srbiji postoji dobra prostorna lociranost organske poljoprivrede sa onim proizvodima kojima na tim prostorima pomažu optimalni prirodni uslovi (mikroklima, pedološki tipovi tla, oblici reljefa). Te prostore posmatramo kroz: brežuljkasti, brdsko- planinski i čisto planinski areal Srbije. Iz svega prethodno navedenog, može se zaključiti da organska hrana predstavlja i da će u doglednoj budućnosti zasigurno predstavljati veliki potencijal naše zemlje kako na domaćem tako i na svetskom tržištu.

Literatura

- Budimlija, L.J. (2010) *Klasteri kao strategijska forma nastupa srpskih preduzeća u perhrambenoj industriji na inostranom tržištu*. Beograd: Univerzite Singidunum, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju
- Bunčić, O., Kostić V. (2009) Zakon o bezbednosti hrane, *Službeni glas 141*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet veterinarske medicine, 60-63
- Bunčić, O., Kostić, V. (2009) Bezbednost namirnica u Srbiji. *Hrana i ishrana*, 50 (141):60-63
- Cramer, G. L., Jensen, C. W., Southgate, D. D. Jr. (2001) *Agricultur Economics and Argribusiness*
- Đekić, S. (2008) *Osnove razvoja turizma Srbije u uslovima globalne konkurencije*, Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja jugoistočne Evrope, Ekonomski fakultet, Niš
- Đekić, S. (2011) *Agrarni menadžment*. Niš
- Đekić, S., Vučić, S. (2003) *Savremeni ruralni turizam i rekreacija*. Ruralni turizam i održivi razvoj Balkana, Kragujevac
- Grupa autora (2012) *Turistički putokaz*. (5)
- Jonathan, M., Harris. (2009) *Ekonomija životne sredine i prirodnih resursa*. Univerzitet Tafts: Institut za globalni razvoj i životnu sredinu
- Kostić-Nikolić, S., Milovanović-Golubović, V. (2006) Novi pristup u korišćenju prirodnih resursa. *Ecologica* 13, (12):13-20
- Ljutić, Ž. B., Schneeberger, C. K., Osburn, D.D. (2003) *Moderni agrobiznis menadžment*.
- Milenković, S. (2006) *Međusobni odnosi turizma i životne sredine*. Kragujevac: Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet
- Petrović, P., Čerović, S. (2006) *Ekonomika poljoprivrede*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Departaman za geografiju, turizam i hotelijerstvo
- Vitašević, S. (2012) Hrana - sigurna investicija. *Ekonomist*, 609-610:31
- Vujičić, M. (2001) *Ekonomike poljoprivrede*. Ekonomski fakultet, Kragujevac
- Vujičić, M., Đekić, S. (2003) *Agrobiznis – sistem, unapređenje, razvoj*. Ekonomski fakultet, Kragujevac
- <http://www.agrif.bg.ac.rs/files/events/38/Plan%20strategije%20ruralnog%20razvoja%20200920013.pdf>/Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (17.04.2012)

- [http://www.agroprofil.rs/datoteka/Agrarna i ruralna politika u Srbiji.pdf](http://www.agroprofil.rs/datoteka/Agrarna_i_ruralna_politika_u_Srbiji.pdf) (30.03.2012)
- [http://www.b92.net/srbija2020/vesti/EU/Organska hrana šansa za Srbiju](http://www.b92.net/srbija2020/vesti/EU/Organska_hrana_sansa_za_Srbiju) (30.03.2012)
- <http://www.blic.rs/Vesti/Srbija/284998/Organska-hrana-sa-Stare-planine-u-EU>
(30.03.2012)
- <http://www.emg.rs./vesti/srbija> (29.03.2012)
- <http://www.glassrbije.org/privreda/buducnostorganskehrane> (30.03.2012)
- [http://www.glassrbije.org/privreda/Strategija razvoja turizma Republike Srbije](http://www.glassrbije.org/privreda/Strategija_razvoja_turizma_Republike_Srbije)
(17.04.2012)
- <http://www.moja-vizit-karta.evision.rs/organski-proizvodi> (30.03.2012)
- [http://www.organiccentar.rs/9.pdf/Rezultati istrazivanja trzista organske hrane u Srbiji](http://www.organiccentar.rs/9.pdf/Rezultati_istrazivanja_trzista_organske_hrane_u_Srbiji)
(30.03.2012)
- [http://www.organskafarmalaf.rs/Organska proizvodnja voca i povrca](http://www.organskafarmalaf.rs/Organska_proizvodnja_voca_i_povrca) (17.04.2012)
- [http://www.pravoslavlje.spc.rs/broj/926/tekst/izazovi genetski modifikovane hrane](http://www.pravoslavlje.spc.rs/broj/926/tekst/izazovi_genetski_modifikovane_hrane)
(17.04.2012)
- [http://www.scribd.com/doc/Seoski turizam i organska hrana/Petrovic P. i Antevski M.](http://www.scribd.com/doc/Seoski_turizam_i_organska_hrana/Petrovic_P_i_Antevski_M.)
(20.03.2012)
- <http://www.tehnologijahrane.com/nutricionizam/organska-hrana> (20.03.2012)
- <http://www.tehnologijahrane.com/organska-poljoprivreda> (20.03.2012)
- <http://www.vesti.krstarica.organskapoljoprivreda> (20.03.2012)
- <http://www.wellnessadria.com/organskapoljoprivreda> (14.04.2012)

ORGANIC FOOD AS A PROMISING PRODUCT IN SERBIA

Abstract: Organic production appeared as a reaction on ecological degradation and unhealthy food. Its aim was to keep the surrounding with the better production. It represents suitable ground (soil) for keeping the financial gain of manufacturer, because the articles from ecological production are 20-40% more expensive than those products from conventional agriculture (agronomy). The most suitable location for healthy food production are in the areas of Fruška gora, Tara, Džerdap, Golija, Stara planina, Sokograd, Mokra gora, Vlasina, Radan, Ovčarsko-kablarke klisura (canyon). The cooperations for the organic food production are in Leskovac, Čačak, and some other parts of Serbia. In Serbia there is 0.1% of about 1600 ha area where organic food is produced. For the organic food to be led from home manufactures to customers, there must be greater involvement of country, and manufacturer, but also the uprise of citizens mind, but also the uprise of citizens awareness a higher level.

Key words: organic, production, import, food, sustainable, development.